

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

โรงเรียนนับเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม โดยได้รับมอบหมายจากสังคมให้ทำหน้าที่ปลูกฝัง ขัดเกลาบทบาททางสังคมให้แก่เยาวชน นอกเหนือจากการให้การศึกษาหาความรู้ในตำราเรียน ประทับ สยามชัย (2528) กล่าวว่าบทบาทของโรงเรียนคือ การสอนให้เยาวชนเกิดพฤติกรรม เป็นที่ยอมรับในสังคมและได้แสดงบทบาทหรือทำหน้าที่ทางสังคมได้อย่างเต็มความสามารถ ดังนั้น นักเรียนจึงควรได้รับการสร้างสรรค์พฤติกรรมใหม่ ๆ ที่จำเป็นต่อสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านคุณธรรม ต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเสียสละ ความมีน้ำใจรักกีฬาหรือส่งเสริม พฤติกรรมที่เป็นบทบาททางสังคมเช่น กระบวนการทางประชาธิปไตยในการทำงานเป็นกลุ่ม การ กล้าที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในที่ประชุมหรือการเป็นผู้นำ เป็นต้น โรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญ แหล่งหนึ่งที่จะช่วยขัดเกลาบุคลิกภาพต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ (สัทธา สุภาพ, 2535) บุคลิกภาพของมนุษย์ รอยเจอร์ส (Rogers, 1967; อ้างถึงใน สุชา จันทน์เอม, 2535) กล่าวว่าขึ้นอยู่กับ การรับรู้ตนเอง (Self-Concept) ถ้าบุคคลมีการรับรู้ตนเองแบบไหนบุคลิกภาพ ของเขาจะพัฒนาไปในแบบนั้นและการรับรู้ตนเองมีการเปลี่ยนแปลงได้

การรับรู้ตนเอง (Self-Concept) หรืออัตมโนทัศน์ของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกันไป นักเรียนที่เข้าโรงเรียนด้วยความคาดหวังว่าจะเป็นผู้ประสบผลสำเร็จในการเรียนและมีความสุข ในการใช้ชีวิตในโรงเรียน มักจะเป็นผู้อาสาทำงานและมีความรับผิดชอบ ถ้าความคาดหวังของเขา นั้นสอดคล้องกับอัตมโนทัศน์ (Self-Concept) จะช่วยให้นักเรียนผู้นั้นประสบผลสำเร็จ ทั้งด้าน การเรียนและด้านสังคม ในทางตรงกันข้ามนักเรียนที่มีอัตมโนทัศน์ในทางลบ มักจะมองตนเองว่า เป็นผู้ไม่มีความสามารถ จึงมักจะ ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะมีความรับผิดชอบ อันอาจนำไปสู่ ความล้มเหลวและความผิดหวังในชีวิต อัตมโนทัศน์ของนักเรียนจึงมีความสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลว (พรรณี เจนจิต, 2533) โรงเรียนจึงทำหน้าที่ เป็นเครื่องมือของสังคม (Instrument of Society) ที่จะช่วยหล่อหลอมและเสริมสร้างให้ แก่นักเรียน (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2527) โดยคำนึงถึงอัตมโนทัศน์ของนักเรียน ให้นักเรียน ออกมาสู่สังคมในลักษณะที่เป็นพลเมืองดีของชาติ

ภายในโรงเรียนนั้นมีหน่วยย่อย ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด ที่จะช่วยเสริมสร้าง นักเรียนให้มีบทบาทที่พึงประสงค์ของสังคม คือ ห้องเรียน อันเปรียบเสมือนสังคมเล็ก ๆ ที่จะให้ นักเรียนได้มีโอกาสที่จะแสดงบทบาทของตน ตามที่ได้ถูกกำหนดหรือได้รับมอบหมายในบทบาทนั้น จอห์นสัน (Johnson, 1964; อ้างถึงใน สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จำรัส ต้วงสุวรรณ และ

จิตินันท์ ธรรมานุกรณ์, 2522) กล่าวว่า นักเรียนควรจะมีบทบาทที่จะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ หรือจุดมุ่งหมายที่โรงเรียนกำหนดไว้และแสดงบทบาทอื่นควบคู่ไปกับบทบาทของนักเรียน เพราะในการจัดห้องเรียน จะจัดแบ่งนักเรียนตามระดับชั้นและแผนการเรียนเพื่อสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอน และยังปลูกฝังบทบาทหน้าที่ วินัย หรือความรับผิดชอบที่สำคัญให้แก่ นักเรียน คือ การปกครองตนเองและเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการปกครองสมาชิกในชั้นเรียน ก็คือ หัวหน้าชั้น ทั้งนี้ เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมมีงานหรือกิจกรรมที่จะต้องทำร่วมกันภายในกลุ่ม หรือกระทำการร่วมกับกลุ่มอื่น ๆ จึงจำเป็นจะต้องมีผู้นำเพื่อกอจุนความสะดวก หรือเป็นผู้นำประสานงานต่าง ๆ ซึ่งในชั้นเรียนนั้น หัวหน้าชั้นเป็นผู้มีบทบาทนี้ หรือครูให้เป็นผู้นำทำหน้าที่แทนในบางโอกาส ดังเช่น การกล่าวในระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง การเคารพของนักเรียนตอนหนึ่งว่า "เมื่อมีผู้ควรเคารพเข้ามาในห้องเรียนแต่ไม่มีครูอยู่ในชั้นเรียนขณะนั้น ให้หัวหน้าชั้น หรือหัวหน้าห้อง ทำหน้าที่แทนในการบอกทำความเคารพ" (ถวัลย์ สันธิอนุเคราะห์, 2522) ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า ก็คือ สมาชิกในกลุ่มขณะ ที่มีลักษณะของความเป็นผู้นำและมีโอกาสได้เป็นผู้นำ (ฉลอง ภิรมย์รัตน์, 2521) ซึ่งไม่ว่าผู้นำจะเป็นบุคคลใดหรือเพศใดก็ตาม และอาจจะได้มีตำแหน่งผู้นำ โดยที่มีมาแตกต่างกันได้ แต่มีความสำคัญ คือ หัวหน้าจะเป็นผู้นำคอยอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลในกลุ่มของตน เพื่อให้งานของกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยดี (สุรางค์ จันทน์เอม, 2529) ผู้ที่ได้รับบทบาทเป็นหัวหน้าชั้นอาจได้ตำแหน่ง จากการได้รับการคัดเลือกจากนักเรียนในห้องนั้น ๆ โดยสมาชิกในห้องเรียนส่วนมากมีความเห็นว่าเป็นผู้เหมาะสมที่จะทำหน้าที่นี้ ความเหมาะสมนั้น สมาชิกอาจจะเห็นว่าความเหมาะสม คือ บุคลิกลักษณะที่สังเกตได้ เช่น พฤติกรรมเด่นที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในตนเองหรือเป็นบุคคลที่มีลักษณะเด่นในด้านความเป็นผู้นำสูงกว่านักเรียนคนอื่น ๆ ซึ่งนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงลักษณะเด่นดังกล่าว ย่อมมีผลมาจากการมีทัศนคติต่อตนเองในด้านนั้น ๆ เฮิร์ลล็อก (Hurlock, 1974; อ้างถึงใน เอนกกุล กรันสง, 2528) เชื่อว่าทัศนคติที่มีต่อตนเองนั้นมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล ในทำนองเดียวกัน พรหมทิวารุจิธร (2522) กล่าวว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง (Self-Concept) หรืออัตมโนทัศน์นั้น มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออกมา ดังนั้น นักเรียนที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่า ตนมีความสามารถในการเป็นบุคคลที่จะนำกลุ่มไปสู่เป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการได้ จึงแสดงออกถึงพฤติกรรมของความเป็นผู้นำ จนกระทั่งสมาชิกในห้องเรียนได้ยอมรับถึงลักษณะความเป็นผู้นำนี้ เอกลักษณ์การเป็นผู้นำนี้ อีริคสัน (Erickson, 1963; อ้างถึงใน Rickman, 1985) เชื่อว่าเอกลักษณ์การเป็นผู้นำหรือผู้นำเกิดขึ้นพร้อม ๆ กันในช่วงของวัยรุ่น สภาพภาพการเป็นผู้นำหรือผู้นำนี้ จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงอำนาจของตนเองในสังคม และยังมีวัยรุ่นอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่พบเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนั้น นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 อันเป็นวัยที่กำลังอยู่ในวัยรุ่น จึงควรจะได้รับ การส่งเสริมปลูกฝังและพัฒนาความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้น เดโช สวนานนท์ (2519) กล่าวว่า ถ้าหากเราสามารถเลือกและฝึกผู้นำได้ก็เท่ากับว่าเราจะสามารถดำเนินการ

ในการควบคุมชะตากรรมของสังคมได้ อีกทั้งความเป็นผู้นำมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมให้พลเมืองมีความเป็นผู้นำ ควรจะเป็นนโยบายของประเทศที่ต้องการการพัฒนา (สวิต วรงค์สวรรค์, 2529)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงอัตรานโนทัศน์และลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เป็นหัวหน้าชั้น เพื่อนำผลการวิจัยเป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นสภาพความเป็นจริงของอัตรานโนทัศน์และลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนที่กำลังอยู่ในวัยรุ่นในปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาอัตรานโนทัศน์และภาวะการเป็นผู้นำของนักเรียนซึ่งจะต้องเติบโตเป็นสมาชิกและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมในโอกาสต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตรานโนทัศน์และลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนที่เป็นหัวหน้าชั้น ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เขตการศึกษา 9
2. เพื่อเปรียบเทียบอัตรานโนทัศน์และลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนที่เป็นหัวหน้าชั้น ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เขตการศึกษา 9 ตามตัวแปรเพศและที่มาของตำแหน่งหัวหน้าชั้น
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตรานโนทัศน์กับลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนที่เป็นหัวหน้าชั้น ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เขตการศึกษา 9

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าชั้นที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2537 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9
2. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ เพศ และที่มาของตำแหน่งหัวหน้าชั้น
 - 2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ อัตรานโนทัศน์และลักษณะความเป็นผู้นำ

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. อัตรานโนทัศน์ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม หรือเจตคติที่บุคคลมีต่อตนเองในด้านต่าง ๆ โดยจำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ

- 1.1 ด้านบทบาทการเป็นหัวหน้าชั้น ได้แก่ อัตรานโนทัศน์เกี่ยวกับการใช้บทบาทการเป็นผู้นำและความรู้สึกต่อบทบาทของตนเอง

1.2 ด้านความสัมพันธ์ต่อครอบครัว ได้แก่ อัตมโนทัศน์ที่มีต่อสมาชิกในครอบครัว การมีส่วนร่วมในครอบครัว เป็นต้น

1.3 ด้านความสัมพันธ์ต่อบุคคลอื่น ได้แก่ อัตมโนทัศน์จากการมีสัมพันธภาพกับคนอื่น เช่น การทำงานกับผู้อื่น ความสามารถในการคบเพื่อน เป็นต้น

2. ลักษณะความเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถ หรือความมีอำนาจของบุคคลในการชักจูง นำ แก้ไขปัญหา ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะนำกลุ่มไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ ตามลักษณะความเป็นผู้นำ 3 รูปแบบคือ

2.1 ผู้นำแบบอัตนิยม (The Autocratic Leadership) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้นำแบบเผด็จการ (Direct Leader) ผู้นำแบบนี้จะเป็นผู้ใช้อำนาจในการบังคับบัญชาไปตามที่ตนปรารถนา ลักษณะผู้นำที่ปฏิบัติงานโดยถืออำนาจเป็นใหญ่ สมาชิกมีความสัมพันธ์กับผู้นำเฉพาะในด้านการรับใช้หรือฟังคำสั่ง การใช้อำนาจโดยวิธีนี้ เป็นผลให้สมาชิกของกลุ่มต้องปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเคร่งครัด

2.2 ผู้นำแบบประชาธิปไตย (The Democratic Leadership) ผู้นำแบบนี้จะพยายามให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจต่าง ๆ ร่วมกันปรึกษาหารืออย่างฉันทามติ ยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย ลักษณะผู้นำที่ปฏิบัติงานโดยไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก และระหว่างสมาชิกกับสมาชิก ตัดสินใจโดยรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม เป็นผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความคิดริเริ่ม ทำงานด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจในผลงานที่กระทำ หากเกิดผิดพลาดก็จะร่วมกันแก้ไข

2.3 ผู้นำแบบเสรีนิยม (The Laissez Faire Leadership) บางทีก็เรียกว่า ผู้นำแบบตามสบาย (The Free-Rien Leader) ผู้นำแบบนี้จะมอบอำนาจและให้เสรีภาพแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเต็มที่ ลักษณะผู้นำที่ปฏิบัติงานโดยปล่อยให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติงานตามใจชอบ ไม่มีการตัดสินใจเป็นของตนเอง ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก และสมาชิกกับสมาชิก ไม่ค่อยยอมใช้อำนาจในการบังคับบัญชา เป็นผลทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาขาดความคิดริเริ่มที่จะปรับปรุงการทำงาน

3. นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่เป็นหัวหน้าชั้นที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9

4. เขตการศึกษา 9 หมายถึง เขตการศึกษาซึ่งมีพื้นที่ครอบคลุม 6 จังหวัด คือ ขอนแก่น อุดรธานี เลย สกลนคร พหนองคาย และหนองบัวลำภู

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

หัวหน้าชั้นตอนแบบสอบถามอัตมโนทัศน์และแบบสอบถามลักษณะความเป็นผู้นำด้วยความจริงใจ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงอัตมโนทัศน์และลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 เขตการศึกษา 9 โดยผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการชี้ให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันของอัตมโนทัศน์และลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียน

2. เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาอัตมโนทัศน์ และส่งเสริมลักษณะความเป็นผู้นำให้แก่ นักเรียน โดยครูผู้สอนทุกรายวิชา ทุกกิจกรรม ได้คำนึงถึงสภาพของนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน